

ACC. N:R M.9624:1-15

f. d. bantbr.

Landskap: *Skåne*

Upptecknat av: *Karl Skesson*

Härad: *Bara*

Adress *Bantorget 13, Lund*

Socken: *Nevitshög*

Berättat av: *Densamme*

Uppteckningsår: *1941; inlämnas 1945*

Född år *1881* i *Nevitshög nr. 8.*

*Om gamla redskap och husgeråd, deras
användning m. m.*

s. 1-15.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Jones!

ACC. N:R M. 9624.

*Bara 13
Tid 19750*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Följande anteckningar äro nedskrivna 1941 av f.d. lantbrukaren Karl Åkesson, Nevitshög nr 8, Nevitshögs sn., Bara hd. Karl Åkesson är född å Nevitshög n:r 8 1881 och överlämnade 1941 fädernegården, en gammal släktgård som sedan 1781 varit i släktens besittning. Därvid skänkte han till Bara härads hembygdsmuseum i Burlöv en större samling gamla redskap och husgeråd, som inte hade något saluvärde. I samband därmed nedskrev han anteckningar över föremålens ålder och användning och den ungefärliga tiden de varit i bruk.

Lund i februari 1945

I. Ingers.

(Bara Härads Hembygdsför. har originalet)

ACC. N:R M. 9624:1

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ANTECKNINGAR

angående de föremål från Nevishög 8, som inlämnats till Bara härads hembygdsgård den 10 maj samt 15 och 26 augusti 1941, deras historik och användning.

.0.

- 10/5.1. 1 st. trägrepp, förfärdigad av Nils Åkesson, Nevishög 8, har för sitt ursprungliga ändamål, såsom lässning av småhalm och gödsel m.m., använts på denna släktgård, dock icke på så sätt sedan 1880-talet. Däremot har den till dags dato använts till att röra potatis med. Man körde in potatis från potatishögen i regel den 26 mars, dagen efter froedaen (vårfrudagen - efter denna dag fryser det nämligen aldrig inomhus här), bredde ut den på logen, där man i början varannan vecka, sedan en och slutligen två gånger i veckan rörde om den. Därigenom förhindrades så gott som helt potatisens groning under hela lagringen. Till denna omröring användes denna grepp som ett lämpligt redskap.
- 2-3. 2 st. halmkorgar, gjorda av N.Å., användes här på 1880-1890-talen som tillfälliga behållare för olika slags mjöl vid bakningstillfällena. Mellan dessa förvarades mjölet i

ACC. N:R M. 9624: 2.

2
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

- täta, hemvävda säckar.
4. 1 st "skättefod" användes här på gården till in på 1890-talet.
 - 5-7. 3 st. stenflaskor användes här till in på 1890-talet som drickaflaskor för arbetsfolket i marken samt i hushållsbruket.
 8. 1 st. drickakrus användes också till in på 1890-talet här på gården och stod placerat på stugubordet, nr 42.
 9. 1 st. vinga (garnvinda) med två rullar användes här till in på 1930-talet vid uppnystning, spoltning (spolning) och tvinning m.m. av garn, medfördes av Else Åkesson, f. Knutsdotter, Nevishög 12, i boet här 1874.
 10. 1 st. tjuga, skaftet gjort av N.Å., användes här till in på 1890-talet som reservverktyg, men den är ingen meaftans-tjyva. Denna, som i övrigt ej skilde sig från den, hade nämligen ett omkring en halv aln- på de större gårdarna ofta en aln - längre skaft.

Under första hälften av 1800-talet hade man ej så stora lador, att de kunde rymma hela sädesskörden. Denna måste därför till stor del sättas i stackar. Då man ickade hade presenningar eller annat bekvämare skydd mot ett överraskande regn, måste en stack så vitt möjligt påbörjas och avslutas samma dag. Arbetet var brådskande och ansträngan-

ACC. N:R M. 9624:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

de och arbetstiden lång. Man hade därför beträffande förplägnaden förutom de tre huvudmåltiderna även två mellanmåltider, nämligen lillemidda och midaftan, den senare vid 4- $\frac{1}{2}$ 5-tiden. Vid denna tid hade stacken hunnit bli så hög, att uppstickaren ej kunde nå med en medellång tjuga. Han behövde därför den längsta, mest pressande och fruktade tjugan. Då denna tjuga i regel endast användes efter midafton, kom den därför att kallas midaftanstjyva. Det kan tänkas, att namnet uppkommit eller åtminstone blivit mera allmänt spritt här först i början av 1800-talet, ty dessförinnan voro grödorna ej så stora, att de mera allmänt krävde större stackar. Under svårare år kunde grödorna t.o.m. bli minimala. Så hände här t.ex. under Pehr Johnsons tid i slutet av 1700-talet, att hela grödan från Nevishög 8, alltså även från Linders jord, 14 tunnland), som då hörde hit, inrymdes i två spanne (sparravstånd) till bjälka (bjälkhöjd) i numera västra längan, d.v.s. ett utrymme ej upptagande 40 kmeter. Hemmanet hade då 38 tunnland. Sedan 1871 rymma dessa byggnaderna grödan.

11-13 3 st. handtag till klösar, gjorda av N.Å. på 1860-talet, voro fastskruvade på dessa vars trästomme i triangelform hade 5 pinnar i bakre triangelträet och 4 ungefär i en jämlöpande med detta insatt mellantvärslå samt draget

ACC. N:R M. 9624: 4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

- (förspänningen) i främre spetsen. Klösarna användes här till 1912, då de ersattes av en kultivator.
14. 1 st. strykjärn, köpt i Malmö för 4-5 kr., medhavdes av E.Å. i boet och användes här till in på 1890-talet.
15. 1 st. S-format järn till sönderskärning av foderpotatis användes här till in på 1900-talet.
16. 1 st. järnskodd spade har ej använts efter 1880.
- 17-18. 2 st. trähjul till en s.k. däckare, gjorda av N.Å. Däckare var ett jordbruksredskap, som arbetade som en skumplog men hade 6 plogkroppar på samma arbetsbredd som en skumplogs 4 och kunde ej ställas på olika djup utan var fast ställd på omkring 3 tums (7-8 cm) djup. Stativet var av trä. Emellertid voro på samma snedstäng i stativet, vari inskruvats de 6 rättvända, högerställda plogkropparna, även inskruvade 6 andra, vänsterställda plogkroppar, vilka pekade uppåt. då de förra pekade nedåt. När man nu kört ett drag med t.ex. de högerarbetande plogkropparna, vändes däckaren helt upp och ner, och man körde nästa drag med de vänsterarbetande. På så sätt behövde man inte köra i ryggar utan fortsätta i följd från den ena sidan av stycket till den andra. Däckaren användes till att nedmylla (däcka) utsäde med (därav namnet) och till att bereda myllrik såbädd till betsådd m.m., som sedan sattes på

ACC. N:R M. 9624:5

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

bölk (upplagd jordkam) samt vid trädesbruk. Däckarens djupgående bestämdes av de tre uppbärande hjulens radier. De två hjulen, som gingo på den lösa jordytan och voro sinsemellan lika stora, hade en radie, som var jämt så stor, som behövdes för att plogkroppsserierna, var åt sitt håll, skulle skjuta förbi det med den längd, som motsvarade det förutsatta djupgåendet. Det ena hjulet däremot, det med järnskena, gick i föregående drags slutfåra och var därför större och hade en diameter, som jämt motsvarade avståndet mellan den ena plogkroppsseriens plogspetsar till den andras. Däckaren var konstruerad av och dess träverk gjort av N.Å.

19. 1 st. haspa användes till in på 1920-talet.
20. 1 st. selaklämma härstammar säkerligen åtminstone från Åke Pehrssons tid på 1820-talet och möjligen från Pehr Johnssons tid på 1780-1790-talet samt har använts till dags dato.
- 21-22. 2 st. "träskulor" (träskovlar), gjorda av N.Å., användes till in på 1890-talet, den större i stallet, den mindre vid rörgropning.
23. 1 st. skära har ej åtminstone något vidare använts annat än i demonstrationssyfte sedan 1890.
24. 1 par hästhillor, gjorda av N.Å., lades om en hästs båda

ACC. N:R M. 9624:6

6
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

framben eller, om det gällde två hästar, deras närmast varandra varande framben, alltså ett på varje häst, sedan de vi 3-tiden på morgonen letts ut på höstens mera lågväxta beten. Här fingo de beta och äta sig någorlunda mätta, tills de vid 6,7-tiden om morgonen trädde i arbete. Därigenom kunde hästarna endast röra sig inom mindre områden och behövde ingen tillsyn under tiden. Dock hände det ofta, att tvenne sålunda sammankopplade hästar lärde sig gå i takt både på fältet och över gropar och därvid strövade omkring längre än tillåtet och under sådana förhållanden tarvade tillsyn. Hillorna ha ej använts här sedan 1880-talet.

25. 1 st. solvbräda (söllafjel) användes till in på 1900-talet att knyta solver på.
26. 1 st. bandvävstol har tillhört Å.P:s hustru Karna Nilsdotter på 1820-1830-talen och har använts här till in på 1900-talet.
27. 1 st. gödselkrabba. Man körde ut gödseln vid midsommartid med ett par hästar men med två vagnar på så sätt, att då ena vagnen med sitt lass var ute på marken, stod den andra vagnen i gödselstaden för påläsning. Vagnarna följde hästarna sålunda skiftesvis. Gödsellasset avlastades på fältet i 3 à 5 småhögar. Man upplyfte ena häcken (bolster-

ACC. N:R M. 9624:7

7
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vagns-; vagnen hade vid gödselåkning icke fram- och bakstyr, d.v.s. gavlar) varvid en del gödsel föll ned och bildade en hög, gjorde efter framkörning likadant med den andra häcken o.s.v. Småhögarnas storlek justerades med och bildades ofta med krabban. Sedan all gödseln utkörts, utspreds den i följd och plöjdes ned.

28. 1 st. säckavåg är ej oskadad men användes likväl in på 1880-talet, dock mest i kontrollsyrfte vid t.ex mald.
29. 1 st. hävstång för påsättande av järnband å träkar lär ha tillverkats av Åke Pehrsson och har använts till dags dato.
30. 1 st. trädgårdsställning (båge) förfärdigad och använd av N.Å. på 1860-1870-talen.
31. 1 st. hörnsåp utan dörr har medförts i boet av E.Å. Elsa Åkesson 1874 och tillverkats av en snickare Anders Mård.
32. 1 st. hörnsåp med dörr och 4 hyllor ovan lär ha tillverkats av N.Å. och använts till dags dato.
33. 1 st. ostakar med 4 träklotsar för justering av ostens storlek har gjorts av N.Å. och använts här till in på 1910-talet.
- 34-39. 6 st. stolar, därav 2 st. stugustolar, 2 st. kammarstolar och 2 st. salsstolar, ha alla förfärdigats av N.Å. och använts till dags dato.
40. 1 st. vagg, gjord för N.Å. 1827, har använts till alla

ACC. N:R M. 9624: 8.

8
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

- hans 6 yngre syskon intill 1837, hans 4 barn 1875-1881, vidare vid utlåning till andra familjers barn samt slutligen i någon mån till hans barbbarn 1907-1911.
41. 1 st. stuebor (långbord) på bockar av x-form har tillhört Å.P. på 1820-1850-talen och även möjligen Pehr Johnsson och använts här som sådant till in på 1860-talet, således även vid den i Ekegrenska släktregistret omnämnda familje- och åminnefesten 1849, samt vidare som spiskammarebord till dags dato.
42. 1 st. stuebor (klaffa-), gjort av N.Å., avlöste det föregående, äldre stugubordet, nr 41, på 1860-talet och användes här som sådant till in på 1900-talet och vidare i ett materialrum till dags dato.
43. 1 st. sallaborste, troligen gjord på gården, användes här på 1890-talet till att salla med, d.v.s. stryka salla, en av vatten och siktat rågmjöl kokt tunn gröt, på varpen under vävningen för att denna därunder skulle bli starkare.
44. 1 st. pantofflastöd, gjord av N.Å., användes ständigt här till potatisstuvning till 1890 och vid tillagning av potatisgröt till in på 1900-talet.
45. 1 par träskor har tillhört E.Å., f. 1841.
46. 1 st. saltlåda med lock, doldförzinkad i hörnsammansättningen, gjord av N.Å., och använd här till in på 1900-talet.

- 47-49 3 st. pölsehorn, troligen gjorda av N.Å., användes här till in på 1920-talet.
50. 1 st. hornsköd användes här till in på 1890-talet.
51. 1 st. häckaträ, del av en spöälavagnshäck, har troligen tillhört det Pehr Johanssonska boet på 1780-1790-talen.
52. 1 st. häckaträ, del av en spjälavagnshäck, har troligen tillhört det Åke Pehrssonska boet på 1820-1830-talen.
53. 1 st. eldtång, har förvarats som reserv.
54. 1 st. spinnrock, E.Å:s favoritspinnrock, användes av henne till in på 1910-talet.
55. 1 st. spadjärn lär ha anskaffats som förråd.
56. 1 st. trädgårdssax av lieblad, gjord av N.Å., användes här till in på 1890-talet.
57. 1 st. järngryta på 3 ben har på senare tiden endast använts som tjärgryta till in på 1930-talet.
58. 1 st. lassmedkrok, helväxt har förvarats som reserv och använts som sådan in på 1890-talet.
59. 1 st. kläpp användes här på 1900-talet för fasthållande av repsnörningen om löshalmbunta, då denna bars vid tröskning och eljest.
- 60-61. 2 st. fårsaxar användes här delvis vid klippning av får till in på 1890-talet.
62. 1 st. sånahorn (sandhorn), gjort av N.Å., har använts här

ACC. N:R M. 9624:10.

10
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

- till dags dato.
- 63-64. 2 st. bultar (stryklod) tillhör ovannämnda strykjärn, nr 14.
65. 1 st. järnvåg att hänga, mindre, användes huvudsakligen till att väga smör med på 1890-talet - smöret såldes vid denna tid på torget i Lund - innan mjölkleverans 1894 till mejeri förekom.
66. 1 st. dalaklocka (urverk av mässing med 2 st. lod av sten) har varit Åke Pehrssons och hade sin plats i stugukroken (strax innanför stugudörren) och var i gång intill 1894.
67. 1 st. svarvstol med 5 svarvjärn, svarvstolen och järnens trähandtag gjorda av N.Å. förmodligen på 1860-talet. På denna svarvstol svarvades icke endast grövre saker, såsom delar till stallinredning, möbeldelar, diverse handtag till redskap och verktyg, utan även finare, såsom munstycke till orgelpipor samt till och med så fina som metallskruvar av endast 1 à 2 mm diameter för fastsättande av metalltungorna till kammarorgel- och dragspelstoner. (N.Å. sysslade nämligen även med instrumentmakeri) För dessa synnerligen fina svarvningsarbeten torde ha funnits särskilda anordningar, som emellertid ej nu äro kända. Även det speciella tillvägagångssättet är okänt.
68. 1 st. halmkorg, mycket låg, förmodligen gjord av N.Å. an-

ACC. N:R M. 9624://.

//
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vändes såsom något slags sykorg och till att låta garnnystan löpa i vid spol(t)ning och tvinning samt däremellan till att förvara varjehanda nystan och garner i.

69. 1 st. klöverfrösåkgorg, säkerligen gjord av N.Å., såvitt den ej tillhört Å.P:s bo och förfärdigats av familjen, användes här till in på 1890-talet.
- 15/8 70. 1 st. målaresten med därtill hörande nr 71.
71. 1 st. gnidsten ha anskaffats av N.Å. åtminstone så tidigt som på 1870-talet eller troligare på 1860-talet och ha använts till dags dato vid söndergnidning av färgstoffet efter dess sammanblandning med linolja.
72. 1 st. färgsamlingssticka användes att samla den färdigrivna färgblandningen med och skjuta den ned i nr 73-74.
- 73-74. 2 st. målarepottor upptog blandningen vid dennas påstrykning.
- 75-77. 3 st. målarepenslar gjordes ofta ganska enkla för att spara inköp av sådana.
78. 1 st. torvspade användes vid utformningen av torvstyckena vid torvtillverkning huvudsakligen för eget bruk antingen på denna gården eller på köpta rutor (inrutad torvmark) å Torreberga, Klågerup eller Vismarlöv.
79. 1 st. skärjärn (rotfruktsrenskniv) med långt skaft, gjord av N.Å., användes här på 1880-1890-talen för samma ändamål

ACC. N:R M. 9624:12.

12
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

- 80-81. 2 st. rensknivar (trädgårdsrensknivar, rensjärn) med korta skaft, konstruerade av N.Å., användes för samma ändamål som föregående skärjärn samt till dags dato i trädgården.
82. 1 st. dikningsavloppsavstängare, gjord av N.Å. på 1860-talet, inbygdes i dikningssystemet på den lätta jorden och sköts om våren, då marken var tillräckligt tjänlig för vårbruket, ned mellan tvenne rör i en rörsträng för att förhindra för stark vattenutsugning och därmed följande fuktighetsbrist i jorden. Avstängarna, vars skaft nådde en halv aln över markytan, drogos upp ur rören om hösten, så att vattenavloppet var fritt om vintern. Näst Torreberga gård var denna egendom den första i nejden, som rördikades, nämligen på 1860-talet.
83. 1 st. nödja (stor klubba) gjord av K.Å., användes till mycket grova slag, såsom vid pålning av hästtröskvandring och uppfläckning av svårfläckt skogsvirke samt sönderfläckning av hemmaskogad ved.
- 84-85. 2 st. plejlar, gjorda av N.Å., användes till in på 1910-talet, dock under senare tid endast till rågtröske för beredande av långhalm till halmtak.
86. 1 st. uppskuren, ej färdig slaoel (plejlaslagträ) visar tillvägagångssättet vid tillverkningen. Den är gjord av N.Å.

ACC. N:R M. 9624:13.

13
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

87. 1 st. taljetrissa (förut möjligen skeppstrissa, sjunker i vatten) torde ha använts här på 1870-talet men sedan ersatts av mera lättgående.
88. 1 st. låda nr 10, troligen gjord av N.Å., har möjligen tillhört ett större komplex av sådana olika storlekar, vilket inpassats i större lådor i skåp för förvaring av smärre saker var för sig.
89. 1 st. ridspö har använts till dags dato.
90. 1 st. durschslag (sil, skaftet förlorat) har använts till in på 1910-talet.
91. 1 st. lodstock, gjord av N.Å. troligen på 1840-1850-talen, användes vid uppställning av stadnare (pelare), t.ex. i stallinredningar och övrigt bygge.
- 92-95. 4 st. gardinstänger, inköpta före 1880.
- 96-97 2 st. "bissmárta" (betsman), den större gällande för skålpund, den mindre möjligen för en äldre viktenhet, båda använda här, den förra till omkring 1890, då den avlöstes av nr 65, och den senare under äldre tid. Smöret såldes vid denna tid på torget i Malmö.
- 26/8.98. 1 st. sulkråg (fläskkrok) har använts här åtminstone de senaste 50 åren.
99. 1 st. betkniv, skaftet gjort av N.Å., användes här vid betupptagning till in på 1890-talet.

ACC. N:R M. 9624:15

+) Nils Pehrsson efterlämnade säkerligen inget bo på gården, enär han övertog annan gård~~er~~ nämligen Kyrk-heddinge nr 7.

15
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV